

PRIN LABIRINTUL SUFLETULUI: MITUL LUI DEDAL

ILINCA BĂLAȘ

„Sunt arhitectul propriei mele distrugerii”
(*Prințul din Persia*, joc video)

Through the Labyrinth of Soul: The Myth of Daedalus. The myth of Daedalus develops around the beautiful metaphor of the labyrinth, full of meaning and possibilities, from a prison, where we lock off the ugliness inside us, down to finding the way to the very essence of our being. We can look at it like a dark and scary space, where lie the monsters that we have to fight with, and wherefrom we should somehow free ourselves, or as a chance to discover ourselves step by step, down to the depth of our being, down to where the limits of our self get wider and eventually open up in order to contain the naked truth about who we really are. There are solutions to get out of the labyrinth which the myth, acting like a stage for archetypal experiences, delivers to us, helping us to walk on an already trodden path. However, there is also the freedom and courage to find our own solutions and especially to learn how to live with and throughout the labyrinth inside us.

Key words: labyrinth, the myth of Daedalus, depression, Minotaur.

Miturile și basmele, ca emanații ale inconștientului colectiv, sunt tot atâtea oglinzi în care putem vedea aspecte mai puțin cunoscute, mai puțin accesibile ale sufletului nostru. Curajul de a le privi și a le înțelege ca părți din noi înșine reprezintă travaliul nostru de lărgire a conștiinței și de întregire psihică numit de Jung proces de individualizare. Unul dintre miturile structurante ale psihicului, din care avem multe de învățat despre temeliile ființei noastre, este mitul lui Dedal, marele arhitect și constructor al Cretei, creatorul și totodată prizonierul propriului labirint, din care a reușit într-un final să se elibereze. Cine este Dedal și cum poate fi povestea sa relevantă pentru fiecare dintre noi? Ce tip de masculinitate, ascunsă în psihicul masculin și în cel feminin, reprezintă Dedal? Care este legătura psihică dintre creație și distrugere? Cum le putem menține în armonie astfel încât să fim creativi în viețile noastre, fără a ajunge să distrugem ce am construit sau ceea ce suntem? Ce este labirintul lui Dedal? Cum putem ieși din propriul labirint al sufletului și ce se întâmplă atunci când nu vrem, nu putem sau nu știm să o facem?

Urmaș al lui Eretheus, Dedal este un mare constructor, inventator și pictor al Atenei. Ajuns la apogeul gloriei, este nevoit să părăsească Atena, fiind condamnat la moarte pentru că l-a ucis pe nepotul său Talos, un strălucit ucenic care părea să-l depășească în meșteșug. Se stabilește în Creta, la curtea regelui Minos, în slujba căruia își pune la dispoziție iscusința, pe care o folosește cu viclenie. Pe de-o parte o sprijină

pe regina Pasiphae să se împerecheze cu taurul lui Poseidon, meșteșugindu-i o vacă de lemn. Apoi, la porunca regelui, construiește celebrul labirint în care va fi ascuns fiul monstruos al reginei, Minotaurul. Zidit în labirint împreună cu fiul său Icar, în timpul construcției, drept pedeapsă pentru favorizarea reginei, Dedal reușește să-l părăsească făurindu-și aripi de ceară. În ciuda avertismentelor tatălui său, Icar zboară prea aproape de soare, aripile i se topesc și se prăbușește în mare. Ulterior, Dedal se stabilește în Sicilia, unde se va răzbuna pe regele Minos, iar spre finalul vieții revine la Atena.

Povestea lui Dedal, așa cum poate fi ea reconstituită din frânturi, ilustrează două mari pârgii definitorii pentru viața psihică a omului: pârgia creație – distrugere și pârgia inflație – alienare, ambele cu un rol esențial în homeostazia psihică.

Prima a fost intuită de Freud în a doua sa teorie despre aparatul psihic, când descoperă cele două instincte fundamentale ale omului: instinctul de viață (erosul) și instinctul de moarte (Thanatosul), pornind de la nevoia de a înțelege și explica *enigma vieții*¹. Erosul cuprinde atât instinctul sexual, cât și instinctul de auto-conservare, fiind principalul susținător al culturii. Thanatosul reprezintă principalul său adversar și include tendința de distrugere și autodistrugere. Jocul și echilibrul dintre instinctul de viață și instinctul de moarte sunt esențiale atât în plan psihic, cât și în plan cultural. Momentele de reprimare sau slăbire a erosului la nivel colectiv permit o exacerbare a agresivității, concretizată în războaie, atacuri, revolte, ceea ce poate duce la periclitarea culturii².

Pornind de la teoria freudiană a instinctelor, putem merge mai departe, considerând erosul și Thanatosul nu doar simple pulsuni individuale, ci forțe primordiale cu valoare arhetipală. Astfel, în mituri, povestiri, religii, vedem cum acționează, pe de-o parte forțe ale binelui, creatoare, care sprijină și încurajează viața, dar și forțe ale răului, distructive, care doresc *readucerea vieții la stadiul anorganic care a precedat-o*³. De asemenea, în miturile cosmogonice sau în religii, avem o forță creatoare, demiurgică și totodată o forță demonică, distrugătoare, cu care binele se află în conflict. Acestea pot coexista într-o singură figură (de exemplu Kali), sau pot fi splitate (Dumnezeu și diavolul în religia creștină). Prezența lor în mituri, tradiții religioase și povești este o proiecție a unei realități psihice: binele și răul sunt expresii ale celor două instincte care coexistă în noi, erosul și Thanatosul. În momentele de creativitate, fertilitate, iubire, erosul predomină, iar în cele de depresie, tristețe, agresivitate sau distructivitate, se află la putere instinctul morții. Este important ca cele două să fie în echilibru în interiorul nostru.

În mitul lui Dedal avem multă creativitate. Așadar, putem vorbi despre un instinct al vieții foarte puternic, datorită căruia Dedal devine un creator și un constructor plin de talent. Însă el nu este un simplu manipulator al materiei, ci are și darul de a o însufleți, printr-un act aproape demiurgic: cioplește statui în piatră, cu instrumente noi create de el (fierăstrăul, echerul, burghiul), care îi permit detalii de finețe datorită cărora acestea par că se mișcă și văd. Una dintre inovațiile extrem de importante aduse de Dedal sculpturii

¹ Vasile Dem. Zamfirescu, *Introducere în psihanaliza freudiană și postfreudiană*, București, Editura Trei, 2015, p. 269.

² *Ibid.*, p. 272.

³ *Ibid.*, p. 269.

este cea a "ochilor vii". Astfel, ochii goi, "orbi" ai statuiilor grecești antice prind viață atunci când Dedal le sculpează pupile. În plan simbolic, acest detaliu surprinde importanța privirii, ceea ce ne amintește de teoria lui Winnicott despre oglindirea maternă. Descoperirea recentă a neuronilor oglindă confirmă faptul că empatia, dar și alte emoții, se dezvoltă în cursul unui atașament matern sănătos, prin oglindirea și înțelegerea de către mamă a nevoilor și emoțiilor copilului.

Lipsa oglindirii materne, în frageda copilărie, reprezintă un deficit psihic major, echivalent cu nesiguranța asupra propriei existențe. "Dacă nu sunt văzut, nu exist" poate fi un mecanism inconștient care duce la comportamente histrionice menite să atragă atenția celorlalți. Tulburarea de personalitate histrionică poate prinde contur pe un astfel de teren vulnerabil.

Instinctul creator puternic pe care îl manifestă Dedal este o ilustrare a unui dezechilibru psihic. Din inconștient pândește, refulat, opusul său, instinctul morții care izbucnește atunci când Dedal îl omoară pe nepotul său, din teamă și invidie că va fi depășit de el. Pârghia creativitate – distrugere sau teoria instinctelor în terminologia freudiană își găsesc ecoul în principiul jungian al opuselor.

În psihologia analitică, atunci când un pol este dominant, polul opus se află în inconștient, într-o zonă necunoscută, generic denumită umbră. Astfel, în umbra creației se află distrugerea. Cu cât polul conștient este mai accentuat, cu atât mai puternic se constelează opusul său inconștient. Acest joc al opușilor generează transformările majore, de neînțeles pentru mulți, asociate unor crize de viață în urma cărora un individ devine inversul său. Teoria jungiană explică foarte simplu această basculare, prin balanța opușilor din psihicul nostru.

Dezvoltându-și foarte mult creativitatea, ducând-o pe culmile genialității, Dedal își reprimă latura distructivă, despre care știm că este prezentă în noi toți sub forma instinctului agresiv sau de moarte. Distructivitatea rămâne în umbră, de unde irumpe cu forță pulsională, făcându-l să-șiucidă propriul nepot, orbit de invidie și gelozie. Într-o înțelegere mai subtilă a mecanismelor psihice, avem de-a face nu doar cu heteroagresivitate, ci și cu autoagresivitate, întrucât omorându-l pe Talos, Dedal omoară o parte din sine, partea de artist consacrat, condamnându-se la pribegie, exil și, în final, la o renaștere deoarece este nevoit să o ia de la capăt în Creta, la curtea regelui Minos.

Prin urmare, explozia energetică a Thanatosului duce la o slăbire a acestuia, urmată de o nouă ascensiune a erosului, a creativității. Ciclul creație – distrugere la nivel exterior, cultural, sau la nivel intern, psihic, are un corespondent în procesele biologice de moarte și regenerare celulară: la nivelul organismului nostru, în plan micro, experimentăm în multiple rânduri moartea și renașterea, ceea ce, în fond, poate face moartea cea mare mai puțin înspăimântătoare și străină de experiența noastră cotidiană.

Cea de-a doua pârghie psihică prin care se reglează echilibrul nostru interior este cea dintre inflație și alienare. Inflația psihică este o stare de omnipotență, în care granițele eului se extind peste măsură. Alienarea reprezintă extrema cealaltă, starea de neputință, de neajutorare, în care eul se simte slab și vulnerabil, incapabil să se gestioneze, copleșit de cerințele vieții. Aceste două extreme între care pendulăm țin de evoluția noastră psihică și de modul în care eul sau conștiința intră în relație cu întregul personalității noastre sau Sinele.

Inițial, când ne naștem, eul nu este încă format, așadar el se află în fuziune cu Sinele, într-un întreg din care, treptat, se va extrage, separându-se și definindu-și conturul. În această etapă, starea caracteristică este inflația, întrucât *ceva mai mic (ego) și-a arogat calitățile cuiva mai mare (Sinele)*⁴, iar eul se trăiește pe sine ca zeitate. Dedal, la apogeul gloriei sale, se află în inflație, de unde și pornirea sa demiurgică, mergând până lauciderea lui Talos. În multe psihoze are loc o regresie a eului la starea de inflație originară în urma identificării eului cu Sinele, persoanele respective identificându-se cu Iisus Hristos, Napoleon, etc. Dincolo de aceste cazuri particulare, inflația se manifestă, zilnic, atunci când ne arogăm atribute ale zeității care depășesc, prin proporții, limitele umanului: furia, ca afect generat de restrângerea și limitarea autonomiei, reprezintă o stare de inflație, puterea, numită și complexul lui Iehova, răzbunarea sau simpla și banala *iluzie a nemuririi*⁵ care nu e nimic altceva decât un mijloc de apărare împotriva angoasei de moarte.

La polul opus inflației se află starea de alienare, în care eul este deconectat de Sine, trăind sentimente de înstrăinare, respingere, inadecvare. De multe ori, punctul de plecare al alienării se află în copilăria mică⁶, atunci când copilul se simte respins de către părinți. Inițial, Sinele copilului este proiectat pe părinți, iar granițele dintre lumea interioară și cea exterioară nu sunt încă definite, așadar copilul trăiește respingerea de către părinți supradimensionat, la proporții cosmice. În mintea sa, ea este înțeleasă și internalizată ca o respingere a sa de către lume. Ulterior, datorită faptului că ceilalți îl resping, se va respinge la rândul său, intrând în ciclul infernal al dublei alinării. În acest punct dureros și prematur își au originea experiențele ulterioare de alienare, care nu sunt altceva decât o retraumatizare permanentă, în căutarea vindecării.

Plecarea lui Dedal din Atena și rătăcirile sale până se stabilește în Creta, la curtea regelui Minos, ilustrează starea de alienare echivalentă cu pustiul interior, sentimente de inutilitate, pierderea sensului, dezorientare. Într-un fel, labirintul pe care îl construiește poate fi o metaforă a rătăcirii fără sens, a deznădejzii de a fi căzut pradă golului interior care te poate înghiți definitiv.

Stabilirea unui raport echilibrat între eu și Sine este un travaliu de-o viață, care reglează și oscilația între cele două extreme, inflația și alienarea, reducând intensitatea acestor trăiri. Mitul lui Dedal ne arată cât de tulburătoare și cât de interdependente sunt ele și cum psihicul își poate găsi, în el însuși, resursele pentru a le depăși totodată trăindu-le, căci vindecarea nu poate veni decât prin înfruntarea lor, nicidecum prin reprimare sau negare.

O altă perspectivă interesantă de analizat în mitul lui Dedal este tipul de masculinitate pe care acesta îl reprezintă și modul cum putem regăsi gemenele ei în psihicul nostru de femei sau bărbați. Inventivitatea, construcția, priceperea tehnică și artistică sunt atribute ale arhetipului Magicianului, unul dintre cele patru arhetipuri ale masculinității alături de Rege, Războinic și Amant. Fiecare are energia sa specifică,

⁴ Edward Edinger, *Ego și Arhetip. Individuarea și funcția religioasă a psihicului*, București, Nemira, 2014, p. 32.

⁵ *Ibid.*, p. 41.

⁶ *Ibid.*, p. 90.

relevantă în dezvoltarea noastră psihică, indiferent că suntem bărbați și avem masculinitatea în planul conștient, sau suntem femei și avem masculinitatea în inconștient. Arhetipul Magicianului este mai actual ca oricând, fiind emblema epocii în care trăim, eminentamente *tehnologică*⁷. De altfel, energia Magicianului se constelează cu precădere în perioadele de criză, iar ingeniozitatea și creativitatea sa aduc societății capacitatea de regenerare.

Iată câteva dintre caracteristicile acestei forme de energie psihică, pe care le regăsim din plin în figura mitică a lui Dedal. Magicianul este un maestru al tehnologiei, un iscusit inventator și manipulator al materiei, prin care își consacră și exercită un adevărat complex al puterii, ținând natura sub controlul și stăpânirea sa. Să nu uităm că Dedal inventează și reușește prima formă de zbor, cu ajutorul aripilor de ceară, care îl ajută să iasă din labirint. Astfel, magicianul este *posesorul secretelor și cunoașterii ascunse de orice fel*⁸, fapt ce îi consacră puterea asupra lui însuși, asupra celorlalți, asupra naturii. Însă problematica puterii este alunecoasă, putând duce la abuzuri și manipulare, aflate în zona de umbră a arhetipului Magicianului. O dată ajuns la curtea regelui Minos, Dedal intră în grațiile sale, punându-și în slujba lui priceperea și iscusința, dar îl și sabotează, făurindu-i reginei Pasiphae vaca de lemn. Aici avem de-a face cu figura manipulatorului, umbra magicianului, care se constelează atunci când acesta își folosește știința și inventivitatea pentru a înșela sau pentru a obține beneficii personale. Magia neagră este o manifestare a laturii negative a acestui arhetip.

În psihologia analitică, Magicianul poate fi un echivalent al *tricksterului*⁹ ca experiență psihică înăscută care provoacă la transformare, subsumând totodată elemente de umbră colectivă. Astfel, de multe ori, transformarea nu provine din zona solară și limpede a conștiinței, ci se plămădește în tenebrele inconștientului, având nevoie de forța propulsoare a acestuia pentru a se putea realiza.

O altă trăsătură importantă a Magicianului este capacitatea de reflecție și analiză, fiind numit adesea și *arhetipul chibzuinței*¹⁰. Ne conectăm la această formă de energie psihică atunci când luăm decizii asupra cărora deliberăm îndelung, cântărind cu atenție fiecare argument sau când trăim stări de introspecție profundă, repliindu-ne în sine, acolo unde ne putem pierde sau regăsi.

În mitul lui Dedal apar două tipuri de construcții speciale, dedicate întâlnirii cu o parte ascunsă a sinelui: vaca de lemn pe care o făurește pentru regina Pasiphae și labirintul construit la cererea regelui Minos. Care este semnificația și legătura dintre cele două?

Vaca de lemn reprezintă un element de seducție și totodată un spațiu protector în care se poate consuma întâlnirea intimă dintre regina Pasiphae și Taurul alb trimis de Poseidon lui Minos drept semn divin că este merit să fie rege. Conform înțelegerii, Minos ar fi trebuit să sacrifice pe dată animalul, însă el l-a păstrat pentru frumusețea și

⁷ Robert Moore, Douglas Gilette, *Rege, Războinic, Magician, Amant*, București, Editura Daksha, 2008, p. 144.

⁸ *Ibid.*, p. 139.

⁹ *figură colectivă de umbră*, in C.G.Jung, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, București, Editura Trei, 2014, p. 304.

¹⁰ Robert Moore, Douglas Gilette, *op. cit.*, p. 153.

măreția sa, crezând că-l păcălește pe Poseidon sacrificând ulterior un taur oarecare. Acest act de inflație al lui Minos, denumit *hybris*, are consecințe teribile, Pasiphae se îndrăgostește de taur și, în interiorul vacii de lemn, îl zămislește pe Minotaur, un monstru cu cap de taur și trup de om. Episodul are rădăcini transgeneraționale, întrucât mama lui Minos, Europa, a fost la rândul său sedusă de un taur și adusă de el în Creta, unde s-au pus temeliile împărăției conduse mai târziu de Minos.

Din punct de vedere simbolic, regele Minos reprezintă arhetipul conștiinței, care trăiește o stare de inflație, identificându-se cu un aspect al Sinelui (Poseidon) și încearcă să-și însușească atribute arhetipale care îl depășesc (asimilarea unui tip de masculinitate și putere reprezentată de taur), extinzându-se dincolo de limitele sale. Taurul este un simbol al puterii, dar și al unei forme de masculinitate arhetipală, brută și instinctuală. Asimilarea ca atare a acestui tip de masculinitate duce la o dereglare psihică, povestea lui Minos indicându-ne faptul că eul trebuie să învețe să relaționeze cu forțele arhetipale din interiorul său, având o atitudine de smerenie și distanțare față de ele, altfel riscând să fie copleșit. Sacrificarea Taurului lui Poseidon însemna poziționarea corectă, în echilibru, a Eului față de Sine și față de întinderea și potențialul distructiv al inconștientului. Pe de altă parte, figura Taurului a fost asociată de către unii analiști cu cea a unui Tată arhetipal, primitiv, precum Uranus¹¹, care dezvoltă o putere excesivă, își omoară progeniturile și ajunge să fie castrat. Uciderea sau neuciderea taurul reprezintă încheierea sau, după caz, prelungirea peste măsură a complexului Oedip. Minos nu reușește să iasă din constelația oedipiană și să-și „ucidă tatăl”, pentru a se elibera de sub influența acestuia și a-și construi propria identitate masculină.

O dată cu starea de inflație, se constelează o altă dimensiune a psihicului, necunoscută și periculoasă, și anume Umbra simbolizată de Minotaur, copilul reginei Pasiphae și a Taurului alb.

Am putea să ne întrebăm cum se face că atât mama lui Minos cât și propria sa soție ajung să fie seduse de taur? Care este semnificația psihologică? Ambele întruchipează complexul contrasexual al *animei*, inconștient în psihicul masculin, care este proiectat inițial pe figura mamei, ulterior pe cea a partenerei. Așadar, avem de-a face cu o *anima* vulnerabilă, luată pe sus de o formă instinctuală și arhetipală a masculinității, cu care nu poate stabili nicio relaționare. Pe de altă parte, ne putem gândi la o lipsă de energie instinctuală masculină în zona eului simbolizat de Minos, fapt ce se întâmplă, de multe ori, atunci când, spre exemplu, este prea mult energizat polul spiritual. Oricare ar fi situația, avem de-a face cu un dezechilibru psihic, iar soluția prinde contur în continuarea poveștii.

Starea de inflație scoate la iveală monștrii care zac în inconștient, sau, cu alte cuvinte, elemente de umbră pe care le reprimăm. Împerecherea reginei cu Taurul duce la nașterea Minotaurului, monstru hibrid, jumătate om, jumătate taur, care este închis de Minos în labirint. Confiscarea *animei* de către forța instinctuală a masculinității arhetipale poate duce la o dezlănțuire a instinctualității refulate.

¹¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol.3, București, Editura Artemis, 1995, p. 342.

Care este rolul lui Dedal și semnificația intervenției sale atât în slujba reginei cât și a regelui? Dedal joacă rolul tricksterului, favorizând aducerea la suprafață a umbrei (Minotaurul) și confruntarea cu aceasta în demersul profund introspectiv pe care îl presupune construcția labirintului. Dedal își pune ingeniozitatea și iscusința în slujba experimentării unor fațete ascunse și întunecoase ale psihicului, aventurarea în aceste zone fiind adusă de infuzia de energie arhetipală a Magicianului, activă în figura mitică a lui Dedal. Construcția celor două spații, vaca de lemn și labirintul, nu trebuie văzută ca una exterioară, ci ca o construcție de sine, ca o edificare a unui spațiu interior în care poate avea loc întâlnirea, uneori inconfortabilă și dureroasă, cu anumite părți din sine. Acest spațiu protejează, pe de-o parte, conținuturile inconștiente ieșite la iveală, pe de altă parte protejează restul personalității de încărcătura energetică puternică a acestora, care riscă să tulbure, și de multe ori chiar zdruncină, echilibrul psihic. Putem învăța de la Dedal să construim noi înșine acest spațiu, cu toate oportunitățile, dar și riscurile care decurg de aici: oportunitatea de a descoperi părți importante din noi înșine, riscul de a ne expune unor forțe necunoscute și de a vedea aspecte ale noastre care nu ne sunt pe plac sau pe care nu le înțelegem.

Celebrul labirint construit de Dedal pentru a ascunde Minotaurul nu este nimic altceva decât labirintul sufletului său, dar, simbolic, al oricărui dintre noi, al nostru, al tuturor. Este locul întortocheat în care rătăcim de multe ori fără rost și direcție, lăsându-ne pașii la voia întâmplării, sau, altădată urmărind cu obstinație o direcție anume, convinși că este cea care ne va aduce eliberarea, salvarea, fericirea. Este important să înțelegem că el este o creație a noastră și că ne aparține în totalitate, cu monștrii și cu călăuzele sale, iar soluția pentru a ieși este, de asemenea, una personală, la fel precum și alegerea de a nu ieși, de a ne irosi întreaga viață rătăcind, blocându-ne și sabotându-ne, ridicând tot mai multe ziduri de apărare în fața vieții, în fața propriei persoane, crezând că ne apărăm de ceilalți, dar, de fapt, menite a ne apăra de noi înșine.

În mit, Dedal construiește labirintul pentru a adăposti un monstru feroce: Minotaurul, sau, în termeni analitici, pentru a adăposti și păzi o parte semnificativă a umbrei. Este important să înțelegem că, deși ținută în izolare, această parte își manifestă lăcomia, devorând, în fiecare zi, șapte feciori și fecioare, tributul cretanilor pentru a fi în siguranță. Astfel, umbra atacă și acționează din interior, iar soluția pe care ne-o arată mitul este confruntarea, nu refularea echivalentă cu auto-sabotajul.

Pe de altă parte, teoria jungiană susține acceptarea umbrei pentru a evita proiecția sa pe ceilalți sau refularea. Dacă reușim să ne acceptăm defectele și imperfecțiunile, sau, altfel spus, urâtul din noi, personalitatea noastră capătă un plus de vitalitate și o sursă de putere¹². Să ne imaginăm că în loc să-l ucidă, Tezeu ar fi încercat și ar fi reușit în cele din urmă îmblânzirea Minotaurului. Astfel, ar fi putut asimila o energie instinctuală de mare intensitate care i-ar fi îmbogățit și întregit personalitatea: în cadrul unui proces de lărgire a conștiinței și adevărată transformare. Însă Tezeu reprezintă o figură a eroului, arhetip al masculinității imature¹³, care caută, în acest stadiu al evoluției sale, gloria și exercitarea

¹² Verena Kast, *Umbra din noi*, București, Editura Trei, 2013, p. 41.

¹³ Robert Moore, Douglas Gilette, *op. cit.*, p. 17.

puterii și a dominației asupra celorlalți: amânarea satisfacerii pulsionale (a pulsionilor agresive în acest caz) răbdarea pentru coacerea lentă a proceselor și înțelegerea nuanțelor și a subtilităților fiind încă prematură.

O dată construit labirintul, Dedal rămâne prizonier înăuntru împreună cu fiul său Icar. Avem de-a face cu o splendidă metaforă a mecanismelor de apărare ale eului: menite să îl apere de afectele neplăcute, ele pot deveni tiranice, ferind eul din fața vieții însăși care înseamnă în primul rând și înainte de toate simțire. În acest punct, labirintul devine un simbol al depresiei, al pierderii sensului și al poftei de viață, a curiozității de a cerceta și cotrobăi prin ungherele sufletului, de a căuta reconectarea la Sine. Copleșit de instinctul de moarte, lipsit de energie, inclusiv de energia de a-și lua viața, eul se dezintegrează și piere chiar dacă, între zidurile solide ale labirintului, continuă, formal, să trăiască. Așadar, un risc al lucrului cu umbra este de a închide în labirintul interior o parte a eului (Dedal), și, o dată cu aceasta, o resursă importantă, și anume copilul din psihicul nostru, întruchipat de figura lui Icar.

Arhetipul copilului este o sursă semnificativă de energie și regenerare, fiind puntea psihică care leagă trecutul, de prezent și viitor. Jung îl consideră *anticiparea unor dezvoltări viitoare*¹⁴, dar în același timp un *simbol ce unește contrariile, un mediator, un salvator, adică cineva care întregește*¹⁵. Această parte integratoare, dar totodată fragilă a personalității, are un punct slab, acela însuși în care rezidă forța sa: omnipotența. Zborul lui Icar către soare, cu aripile de ceară, deși a fost avertizat de tatăl său să nu se apropie prea mult, ilustrează condiția de inflație și grandiozitatea infantilă, al cărei risc este căderea bruscă, sau, în alte cuvinte, prăbușirea în pustiu sufletesc al alienării de Sine. Energie creatoare, potențial viitor, martor al trecutului, sâmbure al tulburării narcisice de personalitate, copilul Icar, grandios și îndrăzneț, plătind cu viața pentru curajul sau inconștiența sa, este o parte din noi înșine de care e bine să fim conștienți, întrucât ne aduce daruri valoroase și ne expune la riscuri considerabile.

Mitul lui Dedal ne prezintă două soluții pentru ieșirea din labirint, fiecare cu avantajele și limitele sale: prima este soluția creatorului însuși. Dedal, captiv în labirint, își conștientizează condiția și luptă împotriva ei: își construiește aripi de ceară și iese pe deasupra, în zbor. În plan simbolic, eliberarea din temnița sufletului vine din polul spiritual, o dată cu capacitatea eului de a se înălța, de a se apropia de ceva mai presus, de Soare ca metaforă a Sinelui, a întregului personalității. Aici se află însă și riscul inflației, al identificării cu Sinele, care duce la colapsul eul.

Cea de-a doua variantă este firul Ariadnei sau varianta călăuzei, ilustrată de Tezeu, eroul care pătrunde în labirint având la îndemână un fir care îl va ghida spre drumul de întoarcere. Metaforic, în acest parcurs al lui Tezeu avem de-a face cu intervenția unei călăuze, o figură a *animei* care îl salvează pe erou din meandrele călătoriei sale, dându-i totodată *curajul*¹⁶ de a-l înfrunta pe Minotaur. Joseph Campbell consideră că este nevoie de foarte puțin (doar un ghem de ață) pentru a ne decurca în labirintul sufletului nostru, un puțin fără de care *aventura noastră în labirint este fără*

¹⁴ Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 187.

¹⁵ *Ibid.*, p. 188.

¹⁶ Joseph Campbell, *Eroul cu o mie de chipuri*, București, Editura Herald, 2014, p. 27.

*speranță*¹⁷, iar tot ceea ce trebuie să facem este să urmăm calea arhetipal știută, cea a tuturor eroilor care au fost acolo înaintea noastră¹⁸.

Din punctul meu de vedere, calea lui Tezeu are câteva inconveniente care îmi ridică niște semne de întrebare. În primul rând, soluția Ariadnei este viabilă doar înainte de a pătrunde în labirint. Or, în realitate, scufundarea în abisurile sufletului se face pe nesimțite, la fel ca alunecarea în depresie, dacă luăm în considerare labirintul ca simbol al acesteia. Nimeni nu știe când începe și nici când se termină: călătoria se pune în mișcare, pe neprevăzute, cu mult înainte de a ne da seama că suntem pe drumul către noi înșine și adesea ne închipuim că drumul duce altundeva, spre diverse scopuri sau destinații exterioare. Poate este o ușoară formă de auto-înșelătorie inconștientă: cine este pregătit și dornic cu adevărat să asume descoperirea lumii interioare în detrimentul celei exterioare, cu fascinația și satisfacțiile sale rapide, palpabile, concrete? Pe de altă parte, soluția firului de ață înseamnă ieșirea din labirint pe aceeași cale pe unde ai intrat, sau, cu alte cuvinte, o întoarcere în urmă, sau, poate o regresie. Mă întreb dacă este posibil, având în vedere puterea transformatoare a experienței din labirint: cel care iese nu este același cu cel care a intrat și nu are, așadar, la cine, la ce sau pe unde să se mai întoarcă. În acest punct, intervenția *animei* nu este oare, la rândul său, înșelătoare? Nu îl sustrage pe Tezeu de la procesul descoperirii de sine, în toată complexitatea sa, făcându-l să rămână în etapa uniunii cu femininul?

Dar există și o a treia variantă pe care o avem cu toții la dispoziție și aici voi lăsa deoparte mitul lui Dedal. Avem șansa și soluția de a colinda prin labirintul sufletului întreaga noastră viață, pentru a căuta și alipi întregului părți din noi care ne aparțin, pe care le-am pierdut, le-am uitat, le-am negat sau renegat sau, pur și simplu, pe care nu le-am descoperit niciodată, fiindcă niciodată nu am încercat să aflăm cu adevărat și până la capăt cine suntem. Avem șansa de călători înspre noi, de a rămâne în miezul ființei noastre dincolo de ispita de a ne trăda, de a ne părăsi, de a ne teme, pentru că atât aripile de ceară ale lui Dedal, cât și firul de ață al Ariadnei nu sunt altceva decât abateri de la călătoria prin labirintul sufletului nostru.

¹⁷ *Ibid.*, p. 27.

¹⁸ *Ibid.*